

Єлизавета СУКАЧОВА,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Леся ЯКУБА,
викладач кафедри спеціальної педагогіки
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди (м. Харків)

ЗМІСТ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ III РІВНЯ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема формування зв'язного монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) III рівня є надзвичайно актуальною у сучасній логопедії та дошкільній педагогіці. Образотворча діяльність має значний потенціал для стимуляції мовленнєвої активності, розвитку лексико-граматичної сторони мовлення та формування навичок побудови зв'язних висловлювань. Розробка методики формування зв'язного монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня засобами образотворчої діяльності є актуальним і значущим завданням. Сучасні дослідження показують, що охоплює традиційні логопедичні методи та інноваційні засоби, зокрема образотворчу діяльність, може істотно поліпшити мовленнєві навички дітей із ЗНМ III рівня, що у свою чергу сприятиме їхньому загальному розвитку, підготовці до школи та успішній соціалізації.

Проблемі розвитку зв'язного мовлення та застосування засобів образотворчої діяльності приділяли увагу багато дослідників. А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, С. Рубінштейн, О. Білаш, В. Захарченко, Н. Луцан, С. Макаренко, Т. Корольок, М. Вашуленко, С. Караман, М. Пентелюк у своїх працях приділяли увагу особливостям стану зв'язного мовлення, розглядали розвиток зв'язного мовлення як творчий процес, висвітлювали образотворчу діяльність як ефективний засіб корекції мовленнєвих порушень, вивчали взаємозв'язок мовленнєвої та образотворчої діяльності.

Мета статті – визначити зміст роботи з розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення III рівня у процесі образотворчої діяльності.

У своїх працях видатні лінгводидакти (А. Богуш та Н. Гавриш) висвітлили тісний зв'язок між мовленнєвою та образотворчою діяльністю, які поєднали в один суцільний компонент. За словами учених, образотворчо-мовленнєва діяльність є ефективним методом у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями, бо образи або фігури, які дитина зображує за допомогою мистецьких проєктів, набувають більш цілісного малюнку під час мовленнєвого супроводу [1].

Ефективність роботи з розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня засобами образотворчого мистецтва залежить від партнерської співпраці між логопедом та дитиною. Це партнерство передбачає створення спільного простору, де мова та візуальне мистецтво переплітаються, підтримуючи шлях дитини до більш складної та виразної комунікації. Такий підхід вимагає дотримання декілької вимог, а саме: активного слухання та спостереження за роботою дитини, налаштування на її невербальні сигнали, вирази обличчя та спроби спілкування, навіть якщо ці спроби фрагментарні чи нетрадиційні. Мистецтво відкриває вікно для розуміння дитини і дозволяє логопеду визначити мовленнєві цілі в контексті її творчого дослідження. Це дає можливість логопеду краще зрозуміти індивідуальні особливості мовленнєвого розвитку дитини та адаптувати матеріал відповідно до її потреб.

Ще однією вимогою є наявність спільного планування та виконання дій, співпраці з дитиною у виборі тем, матеріалів та дослідженні художніх технік. Цей процес спільного прийняття рішень надає дитині можливість проявити ініціативу та сприяє її залученню до активного заняття, створюючи основу для більш змістовного вербального вираження. Такий підхід розвиває не лише мовленнєві навички, але й здатність дитини до планування та прийняття рішень.

Також логопед має динамічно адаптуватися, бути гнучким та чутливим до потреб та інтересів дитини, коригуючи діяльність та надаючи необхідну підтримку, відзначаючи навіть незначні успіхи дитини. Динамічна взаємодія між логопедом та дитиною під час діяльності забезпечує її

захопливість, адаптацію до індивідуальних потреб дитини. Це особливо важливо для дітей із ЗНМ III рівня, які можуть мати різний темп засвоєння мовленнєвих навичок.

Враховуючи вищезазначений підхід, який має на меті конкретні цілі та завдання, робота з розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня засобами образотворчого мистецтва вимагає побудови мистецьких занять, які враховують індивідуальні потреби кожної дитини.

Тематичні мистецькі заняття є цінним інструментом для логопедів, які працюють з дітьми дошкільного віку з ЗНМ III рівня. Ці заняття спрямовані на використання природної схильності маленьких дітей до навчання через гру та дослідження, створюючи веселе та захоплююче середовище для практики мовленнєвих навичок.

Під час розробки занять для дітей дошкільного віку важливо обирати теми, які є добре знайомими та актуальними для їхнього повсякденного життя. Розглядаються такі теми: «Мої іграшки», «Моя сім'я», «Тварини, які мені подобаються» або «Що я роблю вдома». Ці теми спираються на існуючий словниковий запас дитини і забезпечують відчуття комфорту, заохочуючи активну участь та зменшуючи тривожність, часто пов'язану з мовленням [3].

Візуальна підтримка відіграє життєво важливу роль у навчанні дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. Кожне заняття слід розпочинати з введення теми за допомогою конкретних візуальних засобів. Використовуйте реальні предмети, кольорові картки або короткі відео для встановлення чіткого розуміння лексичних понять [4]. Ця візуальна основа допомагає дітям пов'язувати слова з їх значеннями та надає точку відліку, коли вони починають створювати свої художні роботи.

Для підтримки їхніх організаційних навичок та навичок послідовності, що розвиваються, розбивайте заняття на менші, досяжні кроки. Наприклад, для проєкту «Моя улюблена їжа» можна провести окремі заняття для малювання фруктів та овочів. Такий покроковий підхід забезпечує структуру для їхнього мислення та допомагає створити наративний потік у описах [5].

Кожен етап має бути спрямований на конкретну мовленнєву мету. Під час малювання слід заохочувати дітей використовувати описові слова

та фрази, моделюючи прості речення. Наприклад, якщо дитина каже «червоне яблуко», можна відповісти: «Так, це велике, соковите червоне яблуко. Воно виглядає смачно!».

Відкриті запитання є ключовими для заохочення дітей дошкільного віку використовувати довші висловлювання та розповідати історії. Замість того, щоб запитувати «Що це?», запитайте «Чи можеш ти розповісти мені про те, що ти малюєш?» або «Що відбувається на твоєму малюнку?» Ці запитання спонукають дітей створювати розповіді та практикувати використання описової мови, часових маркерів та базових елементів сюжету [4].

Групові мистецькі заняття можна адаптувати для дітей дошкільного віку із ЗНМ, ретельно структуруючи діяльність та надаючи чіткі ролі та очікування. Можна запропонувати одній дитині намалювати фон, а іншій – персонажів для історії. Надання простих візуальних засобів, таких як картки із зображенням дій чи емоцій, може полегшити комунікацію та чергування між дітьми [44].

Використання таких стратегій під час тематичних мистецьких занять задовольняє специфічні мовленнєві потреби дітей в ігровій та захоплюючій формі, зокрема ще й підтримує їхній загальний когнітивний, соціальний та емоційний розвиток.

Для дітей дошкільного віку із ЗНМ III рівня процес створення візуального мистецтва виходить за межі простого засвоєння технічних навичок. Він стає потужним інструментом для конструювання смислів, дослідження наративів та розвитку зв'язного монологічного мовлення. Увага зміщується з продукту на процес, підкреслюючи активну роль дитини у формуванні власних історій через мистецтво.

У межах тематичних мистецьких занять логопед виступає фасилітатором, спрямовуючи дітей досліджувати свої ідеї, висловлювати думки та об'єднувати їх у цілісну розповідь. Візуальна природа мистецтва надає конкретну відправну точку, дає можливість дітям аналізувати свій внутрішній світ та унаочнити свої ідеї.

Наприклад, дитина може розпочати свою розповідь про «Мою сім'ю» з малювання простих зображень членів родини. Розвитком ситуації буде заохочення дитини до розширення цих початкових малюнків, спонукання до складання розповіді-історії про свою сім'ю за допомогою питань: «Що вони

роблять? Куди вони йдуть? Що вони кажуть?» Цей процес вербалізації їхніх візуальних творінь допомагає дітям організувати свої думки, розвинути нарративну послідовність та практикувати використання мови для вираження ідей. Такий підхід сприяє розвитку зв'язного мовлення та формуванню навичок побудови монологу, а також складання творчої розповіді.

Можливо додатково підтримати цей процес, ставлячи відкриті запитання, які заохочують глибше дослідження нарративу. Замість того, щоб запитувати «Якого кольору будинок?», логопед може запитати «Який це будинок? Хто в ньому живе? Що відбувається всередині?». Це спонукає дитину мислити за межами простих описів і створювати багатшу, детальнішу історію. Такі питання стимулюють розвиток лексико-граматичної сторони мовлення та збагачують словниковий запас дитини.

У міру просування дитини через заняття логопед може вводити різні художні техніки для покращення нарративу. Можна додати елементи колажу для створення більш складної та текстурованої візуальної історії. Мультимедійні інструменти можна використовувати для запису розповіді дитини, додаючи звукові ефекти чи музику для подальшого покращення досвіду розповіді. Це сприяє розвитку просодичних компонентів мовлення та допомагає дитині краще усвідомлювати ритм та інтонацію власного мовлення.

Ключовим моментом є надання дитині можливості стати автором власного візуального нарративу. Надаючи керівництво та підтримку, логопед допомагає дітям із ЗНМ III рівня використовувати силу мистецтва для самовираження, розвитку мовленнєвих навичок та формування впевненості у своїй здатності спілкуватися. Цей підхід не лише сприяє мовленнєвому розвитку, але й підтримує загальний когнітивний та емоційний розвиток дитини, створюючи міцну основу для подальшого навчання та соціальної взаємодії.

На основі аналізу наукових досліджень можна стверджувати, що образотворча діяльність забезпечує мультисенсорний підхід, пропонує невербальні засоби вираження та комунікації, сприяє розвитку когнітивних навичок, пов'язаних з мовним розвитком, та підвищує мотивацію до мовленнєвої активності та розширення монологічних висловлювань дитини. Застосування засобів образотворчої діяльності для розвитку зв'язного

монологічного мовлення у роботі з дітьми старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня включає комплексну діагностику, індивідуалізоване планування, структуровані заняття з використанням різноманітних арт-технік та постійний моніторинг прогресу. Особливістю методики є її адаптивність та гнучкість, що дозволяє враховувати індивідуальні потреби кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : підручник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2011. 544 с.
2. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят : навч.-метод. посіб. Київ : Шкільний світ [Вид. Л. Галіцина], 2006. 119 с.
3. Joschko R. et al. Active Visual Art Therapy and Health Outcomes. *JAMA Network Open*. 2024. Volume 7, No. 9. DOI: <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2024.28709>
4. Saeedi S. et al. Application of Digital Games for Speech Therapy in Children: a Systematic Review of Features and Challenges. *Journal of Healthcare Engineering*. 2022. P. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1155/2022/4814945>
5. Bazarbayevna R. O. Theoretical Foundations of Teaching Children to Monological Speech. *International Journal of Business, Law and Political Science*. 2024. Volume 1, No. 5. P. 43–45. DOI: <https://doi.org/10.61796/ijblps.v1i5.129>